

ОРГАНІЗАЦІЙНІ МЕТОДИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНО СЕРТИФІКОВАНОГО ВИРОБНИЦТВА

¹Dr. Evgen Dankevych,

²PhD candidate Olexander Chaikin,

³PhD Vitalii Dankevych

Zhytomyr National Agroecological University, Zhytomyr, Ukraine

¹ Department of Environmental Safety and Environmental Economics, Ecology and Law Faculty,

² Scientific Research and Innovation Development Leading Specialist,

³ Department of International Economic Activity Management, Economics and Management Faculty

ARTICLE INFO

Received 4 February 2017

Accepted 23 February 2017

Published 10 March 2017

KEYWORDS

ecological certification,
industrial park,
ecological cluster,
business incubator,
cooperation,
agricultural enterprises.

ABSTRACT

Domestic enterprises ecologically certificated production Implementation is the innovation which is important both for economic considerations as well as social, because such enterprises become highly profitable economic activity sphere creating one of the most profitable entrepreneurship forms. The purpose of the paper is to analyze modern trends of modern organizational ecologically certified production implementation methods by domestic agricultural enterprises use. Methodology. The number of methods has been used during the research: logical synthesis (during ecologically certified agricultural production implementation organizational methods and ways of barriers overcome determination)

Domestic enterprises ecologically certificated production Implementation is the innovation which is important both for economic considerations as well as social, because such enterprises become highly profitable economic activity sphere creating one of the most profitable entrepreneurship forms. The purpose of the paper is to analyze modern trends of modern organizational ecologically certified production implementation methods by domestic agricultural enterprises use. Methodology. The number of methods has been used during the research: logical synthesis (during ecologically certified agricultural production implementation organizational methods and ways of barriers overcome determination)

© 2017 The Authors.

Постановка проблеми. Тривалий час у всіх без винятку країнах перед сільським господарством ставили головне завдання: нарощувати обсяги виробництва продукції та розширювати її асортимент для задоволення потреб населення, кількість якого постійно зростала. Ставку при цьому робили на індустріалізовані методи агровиробництва, нехтуючи ґрунтозахисними заходами, що призвело до стрімкого збільшення витрат вичерпних природних ресурсів і деградації ґрунтів.

В умовах ринкової економіки широко запроваджуються індустріальні методи ведення сільського господарства, що забезпечує значне зростання обсягів виробництва продукції. Однак, така система господарювання супроводжується посиленням антропогенного навантаження на довкілля, зниженням родючості ґрунтів, занепадом сільських територій. До цього додалися проблеми, пов'язані з аварією на ЧАЕС, від якої постраждала значна частина Поліських земель.

Серед сучасних природних процесів, які є наслідком нераціонального господарювання є оглеєння, окислення та заболочення земель. Із господарського обігу вилучено тисячі гектарів сільськогосподарських угідь, значні площі лісових масивів. Інтенсивне використання земель сільськогосподарського призначення спричинило зниження родючості ґрунтів через їх переущільнення, втрату грудкувато-зернистої структури, водопроникності та аерозійної здатності. У сукупності це призвело до екологічної кризи у багатьох регіонах і спричинило перегляд поглядів щодо способів здійснення виробничої діяльності.

Більшість товаровиробників наразі прагне господарювати на засадах багатогалузевого виробництва з набором енергомістких і високоліквідних сільськогосподарських культур та використанням значної кількості промислових засобів хімізації (мінеральні добрива, хімічні засоби захисту рослин). Такі системи господарювання здійснили значний негативний вплив на сільськогосподарське виробництво та розвиток сільських територій.

Важливим наразі є пошук та розробка ефективної зональної системи землеробства, що ґрунтується на засадах органічного виробництва, яка забороняє або в значній мірі обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин. Це зумовлює актуальність та своєчасність дослідження можливостей імплементації екологічно сертифікованого виробництва.

Сучасні тенденції інноваційної діяльності в сільському господарстві свідчать про те, що найбільш перспективним є розвиток екологічно орієнтованих систем господарювання. Активізація даного процесу вимагає розробки та імплементації організаційних методів щодо запровадження, стимулювання та удосконалення систем екологічного менеджменту підприємств, поширення екологічної сертифікації виробництва, переорієнтації екстенсивного господарювання на таке, що відповідає вимогам сталого розвитку. Саме тому вітчизняне сільськогосподарське підприємництво потребує суттєвої модернізації як екологічних аспектів виробничих процесів, доведення їх до відповідності міжнародним вимогам та стандартам, так і організаційних методів імплементації екологічно сертифікованого виробництва. Метою дослідження є аналіз сучасних тенденцій використання сучасних організаційних методів імплементації екологічно сертифікованого виробництва вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами.

Аналіз досліджень та публікацій за темою. У науковій літературі економічного спрямування проблемі розвитку сільського господарства та екологізації виробництва, враховуючи визначені на державному рівні євроінтеграційні перспективи аграрної економіки приділяється належна увага. Зазначеним питанням присвячено багато праць таких вчених, як: Т. О. Зінчук [6], Р. П. Паламарчук [7], Р. І. Рудик [9], О. В. Скидан [10], D. S. Zakharova [19].

Теоретико-прикладні засади впровадження екологічної сертифікації в Україні були досліджені Т. П. Галушкіною [1], А. С. Малиновським [2], С. П. Ковальовою [7], В. В. Рибакон [8], П. М. Скрипчуком [11], Т. М. Трохлюком [12], A. Blackman, J. Rivera [16] та ін. розглядали особливості проектування, організації та функціонування технопарків у контексті розвитку сучасних організаційних форм інноваційного підприємництва та застосування наукових розробок у виробництві. Проте окремі аспекти дослідження організаційних методів імплементації екологічно сертифікованого виробництва вітчизняними підприємствами потребують додаткового вивчення.

Методи дослідження. Об'єктом дослідження є процес імплементації екологічно сертифікованого виробництва сільськогосподарськими підприємствами. У процесі дослідження була застосована низка методів, зокрема: логічного узагальнення (при визначенні організаційних методів та шляхів подолання перешкод імплементації екологічно сертифікованого сільськогосподарського виробництва); абстрактно-логічний (при проектуванні структури кластера екологічно сертифікованого виробництва на прикладі Житомирської області); графічний (при побудові структури екологічно технопарку на базі житомирського національного агроекологічного університету).

Основні результати та їх аналіз. Глобалізація попиту та пропозиції в умовах підвищення суспільної екологічної свідомості споживачів та орієнтація суб'єктів господарювання на сталий економічний розвиток посилюють необхідність використання нових організаційних методів імплементації екологічно сертифікованого виробництва, особливо сільськогосподарськими підприємствами. Розвиток виробництв екологічних товарів і послуг є інновацією, яка важлива як з економічних міркувань, так і соціальних, оскільки такі виробництва стають високорентабельною сферою економічної діяльності, формуючи один з найбільш доходних видів підприємництва, пов'язаних з виробництвом, яке гармонізує з довкіллям.

Саме екологічно зорієнтована інноваційна діяльність стимулює вітчизняних сільськогосподарських виробників до модернізації виробничих процесів, доведення їх до міжнародних вимог та стандартів, а також пошуку нестандартних організаційних рішень з метою подолання перешкод на шляху до запровадження екологічно сертифікованого виробництва. Ці процеси є особливо актуальними для малих та середніх підприємств, які і є найбільш інноваційно та екологічно активними на сільськогосподарському ринку. Необхідно зазначити ряд нестандартних організаційних методів, що можуть бути використані для успішної імплементації екологічних інновацій вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами та іншими зацікавленими сторонами (таб.1).

Таблиця 1. Організаційні методи та шляхи подолання перешкод імплементації екологічно сертифікованого сільськогосподарського виробництва

Перешкода	Шляхи подолання	Організаційні методи
1. Недостатня кількість апробованих технологій ведення екологічного господарювання	практичне навчання та стажування трансфер технологій; дорадництво.	Бізнес-інкубатор
2. Дефіцит фінансових ресурсів	пільгове кредитування; страхування екологічних ризиків; залучення інвестицій.	Екологічний технопарк
3. Недосконалість вітчизняної законодавчої, нормативної та процедурної бази	підвищення поінформованості зацікавлених сторін; державні програми та гранти; визначення пріоритетності сталого розвитку.	Кластер екологічно сертифікованих виробників
4. Відсутність необхідної спеціальної техніки та обладнання	кооперативні МТС; запровадження ресурсо-та енергозберігаючих технологій; оптимізація складу МТС.	Кооперація
5. Недостатньо розвинений ринок екологічно сертифікованих товарів сільськогосподарського виробництва	удосконалення каналів збуту; створення та розвиток виробничої інфраструктури; маркетингова діяльність.	Вертикальна інтеграція

Джерело: власні дослідження.

Бізнес інкубатор, що входить до складу екологічного технопарку на базі Житомирського національного агроекологічного університету, буде орієнтовано на роботу в області екологічно сертифікованого виробництва та переробки сільськогосподарської продукції та підтримку малих та середніх екологічно свідомих та інноваційно налаштованих підприємців-початківців. Бізнес інкубатор екологічного парку передбачає, в першу чергу, використання екологічно сертифікованої частини дослідного поля університету, яке може бути використано новоствореними господарствами в якості виробничих майданчиків для апробації сільськогосподарських технологій, що відповідають міжнародним стандартам екологічно сертифікованого виробництва, отримання практичних, науково обґрунтованих консультацій та дорадчих послуг. Необхідно зазначити, що державні банки, або ж банки з державно часткою, які увійдуть до структури екологічного технопарку, мають запропонувати програми пільгового кредитування для екологічно сертифікованих підприємств. Із розвитком сільськогосподарського підприємства-резидента інкубатора виробники мають залишити інкубатор і продовжувати свою діяльність самостійно, або на засадах кооперації.

Малі та середні інноваційно активні підприємства, що стали на шлях впровадження екологічних інновацій, можуть відчувати істотний дефіцит фінансових ресурсів, який може бути подолано шляхом приєднання до екологічного технопарку. Навколо екологічного технопарку формується сучасне інноваційне середовище з метою підтримки інноваційного екологічно сертифікованого підприємництва шляхом створення фінансової, організаційної, матеріально-технічної бази для підтримки та практичної підготовки малих та середніх екологічно сертифікованих підприємств, ведення дорадчої діяльності, у тому числі на комерційній основі, з метою задоволення еволюційних екологічних потреб населення. Керівництво екологічним технопарком може здійснюватися університетом, який має усе необхідне для науково-дослідних робіт (лабораторії, науково-інноваційні інститути), виробничої діяльності (дослідне поле та сільськогосподарські підприємства-партнери), консультування та дорадництва (Центр агроекологічних інновацій, Поліський центр органічного виробництва), освітньої діяльності (факультети університету, Житомирський агроколедж, заклади професійно-технічної освіти). Також для фінансової підтримки екологічно свідомих сільськогосподарських виробників мають бути посилені зв'язки з банками, фінансовими установами та недержавними грантовими організаціями з метою залучення додаткових кредитних та інвестиційних ресурсів. Такий комплекс заходів максимально сприятиме реалізації принципів, за яких створюються найкращі умови для формування синергетичних ефектів від функціонування системи екологічно сертифікованих виробництв-взаємодоповнюваності та взаємовигідності (рис.1).

Рис. 1. Структура екологічно технопарку на базі ЖНАЕУ

Джерело: власні дослідження.

Недосконалість вітчизняної нормативної та процедурної бази, а також необхідність посилення діалогу між екологічно відповідальними виробниками та державою можуть зумовити необхідність створення кластеру екологічно сертифікованих виробників з метою підвищення поінформованості зацікавлених сторін щодо особливостей ведення екологічно сертифікованого виробництва та підтвердження пріоритетності сталого розвитку.

Під екологічним кластером ми розуміємо господарський комплекс, який об'єднує економічні суб'єкти у єдиний цикл таким чином, що процеси господарської діяльності взаємодоповнюються та взаємодіють на засадах сталого розвитку, відповідаючи при цьому міжнародним екологічним стандартам та вимогам. На прикладі поліського регіону ядро цього кластеру мають скласти провідні підприємства – виробники екологічно сертифікованої продукції Полісся: “Галекс Агро”, “Органік Мілк”, “Сварог Вест Груп” та інші. Для ефективності ведення господарської діяльності учасниками кластеру необхідно залучення супутніх підприємств та підприємств, пов'язаних із сільським господарством, а саме: переробні підприємства, підприємства громадського харчування, підприємства з виробництва скла, паперових виробів та інших видів пакувальної продукції, тощо (рис.2).

Запровадження будь-яких, а особливо екологічних, виробничих інновацій потребує додаткових фінансових ресурсів на придбання сучасної техніки, обладнання та технологій, а також проходження процедури сертифікації і модернізації виробничих потужностей. За сучасних умов такі фінансові можливості мають лише агрохолдинги, але їх переважна більшість зацікавлена лише у максимізації прибутку за рахунок екстенсивного використання природного капіталу, незважаючи на екологічну складову свого виробництва.

Необхідно зазначити, що кооперативні підприємства є формою господарської організації, що виникла в результаті свідомих зусиль селян, і як виробнича структура здатна не лише захистити їх економічні інтереси, а й досягнути поставленої мети. Вступаючи до кооперативу, сільськогосподарські виробники отримують не тільки економічні переваги від великомасштабного виробництва та мінімізації індивідуальних витрат на процедуру сертифікації, але й соціально-етичний ефект, позиціонуючи себе як соціально та екологічно відповідальних виробників, тим самим формуючи свій позитивний імідж.

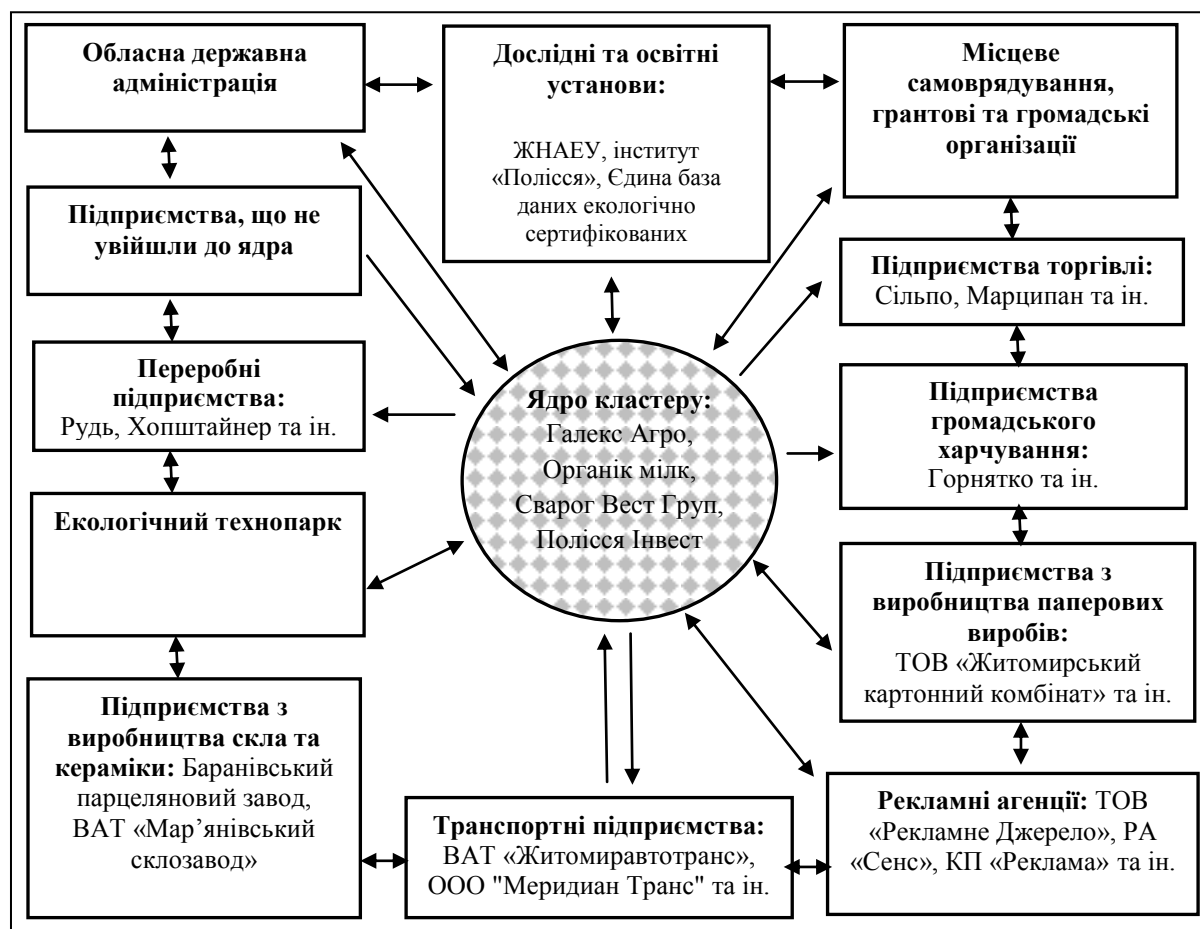

Рис. 2. Структура кластера екологічно сертифікованого виробництва на прикладі Житомирської області

Джерело: власні дослідження.

Кооперація шляхом залучення необхідних фінансових ресурсів та внесення екологічної складової у виробничі процеси створює можливість урізноманітнення сільськогосподарської діяльності, розробки та освоєння виробництва нових видів продукції на інноваційних засадах, виходу на нові ринки та цільові групи споживачів. Отримання сільськогосподарським кооперативом екологічного сертифікату може слугувати одним із підтверджень статусу неприбуткової організації, тобто орієнтованої не на отримання прибутку, а на якісне обслуговування своїх клієнтів, та надавати право користуватися альтернативною системою оплати податків. Екологічна сертифікація може сприяти просуванню продукції, виробленої вітчизняними кооперативами, на зовнішній ринок, задовольнити український ринок екологічно чистою продукцією, юридично захищеною знаками екологічної відповідності міжнародним стандартам.

Посиленню ролі екологічної сертифікації виробництва при створенні кооперативних сільськогосподарських об'єднань може сприяти наукове обґрунтування та імплементація мотиваційних механізмів залучення вітчизняних аграрних виробників до процесу запровадження сертифікованого виробництва, прецедентне використання міжнародних сертифікатів у маркетинговій діяльності підприємств.

Малі та середні екологічно сертифіковані сільськогосподарські підприємства не в змозі протистояти на ринку великим гравцям, що ведуть традиційне виробництво. За таких умов інноваційно активним виробникам необхідно удосконалювати канали збуту своєї продукції, створювати власну інфраструктуру та шукати альтернативні шляхи просування екологічно сертифікованої продукції на ринок, тобто об'єднати зусилля з метою просування у суміжні з сільськогосподарським виробництвом сфери діяльності для забезпечення контролю за рухом створеної у власному господарстві продукції для отримання максимального прибутку. Отже, найефективнішим для цього організаційним методом є вертикальна інтеграція на основі взаємовигідних для усіх її ланок відносин. Посиленню ролі екологічної сертифікації виробництва при створенні та функціонуванні сільськогосподарських підприємств та їх

об'єднань може сприяти наукове обґрунтування та імплементація механізмів залучення вітчизняних аграрних підприємств до процесу запровадження сертифікованого виробництва, прецедентне використання міжнародних сертифікатів у маркетинговій діяльності підприємств, визначення конкретних переваг з боку держави.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Задля підтримки інноваційного екологічно сертифікованого підприємництва шляхом створення фінансової, організаційної, матеріально-технічної бази для підтримки та практичної підготовки малих та середніх екологічно сертифікованих підприємств, ведення дорадчої діяльності, у тому числі на комерційній основі доцільним є формування сучасного інноваційного середовища у вигляді екологічно технопарку.

Бізнес інкубатор екологічного парку, як організаційний метод імплементації екологічно сертифікованого виробництва, передбачає використання екологічно сертифікованої частини дослідного поля університету, яке може бути використано новоствореними господарствами в якості виробничих майданчиків для апробації сільськогосподарських технологій, що отримання практичних та науково обґрунтованих консультацій. З метою підвищення поінформованості зацікавлених сторін щодо особливостей ведення екологічно сертифікованого виробництва та підтвердження пріоритетності сталого розвитку в поліському регіоні доцільним є створення кластеру екологічно сертифікованих підприємництва.

Сільськогосподарську кооперацію можна розглядати як організаційно-правову форму підприємства, що, з одного боку, зберігає переваги великомасштабного виробництва, а з іншого, може відповідати запитам сучасного ринку. Такий комплекс організаційних заходів максимально сприятиме реалізації принципів, за яких створюються найкращі умови для формування синергетичних ефектів від функціонування екологічно сертифікованих підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галушкіна Т. П. Екологічна сертифікація в системі державного екологічного управління / Т. П. Галушкіна, Є. Г. Гордійчук. Монографія. – Харків: Бурун Книга, 2010. – 288 с.
2. Грабар І. Г. Наукові парки інноваційного підприємництва. Технопарк: монографія / І. Г. Грабар, М. І. Лещенко, А. С. Малиновський, Є. І. Ходаківський. – Житомир: ЖНАЕУ, 2009. – 347 с.
3. Данкевич В. Є. Стан використання орендованих земель та дотримання договірних зобов'язань інвесторами / В. Є. Данкевич // Вісник ЖНАЕУ. – 2012. – № 2, т.2. – С. 19–26
4. Данкевич Є. Переваги і ризики надконцентрації агропромислового виробництва та земельних ресурсів: економічний, екологічний та соціальний аспект [Електронний ресурс] / Є. Данкевич, В. Данкевич // Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal. – 2016. – Vol. 2. – No. 3. – С. 60–74. – Режим доступу: www.are-journal.com.
5. Зінчук Т. О. Європейський досвід формування ринку сільськогосподарських земель: реалії та перспективи для України / Т. О. Зінчук, В. Є. Данкевич // Економіка АПК. – 2016. – № 12. – С. 84–92.
6. Зінчук Т. О. Нова парадигма сільського розвитку Європейського союзу: перспективи для України / Т. О. Зінчук // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11 (77). – С. 104–114.
7. Паламарчук Р. П. Економіко-екологічні аспекти матеріально-технічного забезпечення інтегрованих підприємств в умовах інтенсивного землеробства: практичні рекомендації / Р. П. Паламарчук, С. П. Ковальова [та ін.]; «Житомирська філія ДУ Інститут охорони ґрунтів України». – Житомир, 2015. – 88 с.
8. Рибак В. В. Екологічна стандартизація як інструмент виробництва і просування інноваційної продукції / Торговельне підприємництво: механізми розвитку і фінансової підтримки : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук С. В. Князя. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2015. – С. 276–287.
9. Рудик Р. І. Методичні рекомендації щодо оптимізації виробничої структури високотоварних сільськогосподарських підприємств Житомирської області / Р. І. Рудик, Т. Ю. Приймачук, Є. М. Данкевич [та ін.]; Ін-т сільського госп-ва Полісся НААН. – Житомир, 2016. – 97 с.
10. Скидан О. В. Інституціональні засади формування аграрної політики України: монографія / О. В. Скидан. – Житомир: Вид-во «Полісся», 2010. – 308 с.
11. Скрипчук П. М. Інновації підприємництва: екологічні сертифікація, маркування, логістика і державні закупівлі / Торговельне підприємництво: механізми розвитку і фінансової підтримки : монографія / за наук. ред. д-ра екон. наук С. В. Князя. – Львів 2015. – С. 311–318.
12. Трохлюк Т. М. Інноваційні підходи до органічного сільськогосподарського виробництва: можливості та перспективи для України / Наукові основи гармонізації законодавчо-

нормативного забезпечення економіки в контексті Європа – 2020: Монографія за редакцією Скрипчука П. М. – Podhajska, Eastern european development agency, 2015. – С. 137–147.

13. Чайкін О. В. Екологічна сертифікація виробництва та еволюція екологічних потреб споживачів / О. В. Чайкін // Збалансоване природокористування. – 2013.– № 2–3.– С. 99–104.

14. Чайкін О. В. Організаційні складові запровадження екологічно сертифікованого виробництва сільськогосподарським підприємством / О. В. Чайкін // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. Випуск 1. Т.19. Науковий журнал. – Одеса: Астропринт. – 2014. – Вип. № 1/2. Т.19. – 82 – 85 с.

15. Dankevych V.Y. The essence, tasks and functions of the farm land market / V.Y.Dankevych // The advanced science journal. – 2013. – № 8. – P. 12–16.

16. Blackman A., Rivera J. The Evidence Base for Environmental and Socioeconomic Impacts of “Sustainable” Certification / Allen Blackman and Jorge Rivera // Resources for the Future, 10 (17), USA. 2010. – 34 p.

17. Dankevych Y. Ecologically certified agricultural production management system development [Electronic resource] / Y. Dankevych, V. Dankevych, O. Chaikin // Agricultural and Resource Economics : International Scientific EJournal. – 2016. – Vol. 2. – No. 4. – pp. 5–16. – Mode of access : www.arejournal.com.

18. Dankevych Y. M. The utilization of natural resources under the conditions of intersectoral intergration / Y. M. Dankevych // The advanced science journal.– 2013.– № 8.– P. 7–11.

19. Zakharova D. S. The optimization model of organic production in agricultural enterprises [Internet source] / D. S. Zakharova // Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. – 2015. – № 2(7). // [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_2/2015_2_11.pdf